

4. A mellérendelés dilemmája

Többek között erre a problémára kínál megoldást Will Kymlicka álláspontja, nevezetesen az, hogy a nemzeti kisebbségek jogainak az emberi jogokkal mellérendelő viszonyba kerülve kellene kiegészíteniük azokat. Indoklásként leszögezi, hogy a klasszikus

emberi jogok úgymond nem foglaloznak a nemzeti kisebbségek jogaival, azaz semmit sem mondanak róluk. Ám a kisebbségi jogok jellege speciális bánásmódot igényel.²³⁷

Mindenekelőtt tehát Kymlicka állításának első felét kell megvizsgálnunk, vagyis azt, hogy valóban semmit nem mond az emberi jogi felfogás a nemzeti kisebbségek jogairól, beleértve az emberi jogok első generációját.

A klasszikus emberi jogi felfogás abban az esetben nem mond számunkra semmit a nemzetiségi jogokról, ha elfogadjuk a nacionalizmus mindegyik elemének felvilágosodásellenességét. Ha például azt állítjuk, hogy felvilágosodás- és humanizmusellenes az oktatás nyelvének latinról egy olyan nyelvre való változtatása, amely legközelebb áll az adott országban beszélt dialektusokhoz. Ugyanez vonatkozik a hivatalokban használatos nyelvre is. De akkor felvilágosodásellenes e nyelv szabályozása és alkalmassá tétele a sajtó, a szépirodalom, a nyilvános élet, az állam és a tudomány számára. De felvilágosodásellenes, hogy ily módon mindez a korábbi latin Európa művelt közvéleményének csoportjához viszonyítva sokkal nagyobb számú emberhez juthatott és juthat el. Mindez nyilvánvaló ellentmondás.

Kymlicka az emberi jogok és nemzeti kisebbségek jogainak viszonyrendszerében csak az emberi jogok első generációját minősíti, az úgynevezett szabadságjogokat. Ha persze az igényjogok körét is megvizsgáljuk a nemzeti kisebbségek jogainak szemszögéből, akkor a kapcsolat nyilvánvalóan kitűnik, lévén, hogy a kulturális jogok jelentős területei az igényjogok közé sorolhatók. De felvethető az a kérdés is, hogy vajon a szabadságjogok tekintetében érvényesülhet-e a jogegyenlőség, ha az nem vonatkozik az egyén nemzeti sajátosságaira, azaz például a szólásszabadság nem vonatkozik az állam területén beszélt mind egyik nyelvre. Aligha.

Persze a szabadságjogok nemzeti vonatkozásai a fenti példánál szélesebben kapcsolódnak a jogegyenlőséghez, mivel egyes igényjogok nélkül a szabadságjogok e területen sem érvényesíthetők az egyenlőség elvének megfelelően. Tehát igaz, hogy a Kymlicka által klasszikusnak nevezett emberi jogok, azaz a szabadságjogok köre nem nyújt elegendő védelmet a többségtől eltérő nemzeti identitású egyéneknek a többségi dön-

téshozatal diszkriminatív hatásaival szemben. Valószínűleg emiatt rendeli Kymlicka a kisebbségi jogokat az emberi jogok mellé.

Ám mint kiderült, a klasszikus emberi jogokat megvizsgálva sem szükségszerű arra a megállapításra jutnunk, hogy azoknak nincs nemzeti relevanciájuk. Ugyanakkor Kymlicka – minthogy a nemzeti kisebbségek jogainak liberális elméletét akarta megfogalmazni – az egyénből kívánta eredeztetni a nemzeti kisebbségek jogait. De ehhez az emberi jogokban közvetlenül gyökerező elmélet híján két elemre volt szüksége. Az egyik a jogok mellérendelő rendje, a másik pedig az egyén olyan kultúrahordozó társadalmi csoportba történő szükségszerű integrációja, amely éppen kulturális sajátosságai révén lehetővé teszi számára élettervei megalkotását és alternatívái lehető legjobb megválasztását. Ezeket a csoportokat nevezi szocietális csoportoknak. A csoport ilyen jellemzése azonban több problémát eredményez. Egyrészt ez a csoport nyilvánvalóan tágabb, mint a nemzeti kisebbségek sajátosságainak köre, mivel magában foglalja a nemzet előtti társadalmi állapotban élőket is, ha kisebbségben élnek. Emiatt azonban nem lehet világosan megkülönböztetni a kisebbségek nemzeti természetű jogait például a törzsi jogoktól. Tehát a fogalom túl tág, és ezt Kymlicka egy későbbi írásában részben be is látja.²³⁸

Másrészt azonban túl szűk is a fogalom. Minthogy a csoport nem az ember nemzeti specifikumainak hordozója, csak a kisebbségeké, ezért kell a kisebbségek sajátos jogait az emberi jogok mellé rendelnie. Így azonban elválasztja azokat a többséghez tartozók jogaitól, kiegészítő szerepet adva nekik. Ebben az esetben azonban a szocietális csoportok szerepe kapcsán indokolt jogok csak keretjogok lehetnek, a pontosítás mechanizmusai nélkül.

Harmadrészt a mellérendelés nehezé teszi annak a kérdésnek a megválaszolását, hogy mi alapján dönthetünk olyan helyzetben, amikor a kisebbség sajátos joga összeütközésbe kerül az emberi jogok valamelyikével vagy valamely csoport jogaival, főként akkor, ha a kisebbségek jogai keretjogok, és nem különíthetők el a nemzet előtti társadalmak szerkezeti formáitól.

Az elmélet ebben a formájában azonban nem képes megoldani a belső megszorítás és külső védelem problémáját.²³⁹ Az így megjelenő differenciált állampolgárság éppen ezért a bevett

1682 Emberi jogok – nemzeti jogok

alapjogokra is hatással lehet. A csoportspecifikus jogok anélkül, hogy összeillesztenénk őket a liberális demokrácia emberi jogi alapvetésével, lehetőséget nyitnak az alapjogok egyenlőségelvének megsértésére, illetve a csoport felbomlását eredményezhetik.